

Sipka Sándor

A tudomány mint művészet, a művészet mint tudomány

Gondolatok Csányi Vilmos „Malion és Thea” című elbeszéléséről

„Az írói egyéniség a legjelentéktelenebbnek látszó mozzanatok is az érdekesség, a művészi fontosság magaslatára tudja emelni” (Zsigmond Ferenc)

A „fikciós” (nem igazságköteles), csak a befogadó esztétikai döntésétől függő irodalmat a „bő irodalom” felfogáson belül jól elkülöníthető területnek lehet tartani, amiben a művészet és tudományos absztrakció közötti határ is elmosódottabbá válik (Horváth Iván, „Számítógép és irodalomtudomány” *Alföld*, 2010/3, 9-28).

A fikció, az elképzelt, virtuális fantáziavilág megteremtésének képessége az emberi agy sajátos, fajra jellemző, kizárólagos tulajdonsága, ami mind az egyén, mind a közösség számára a túlélés egyik legfontosabb tényezője is. A képzelet a fogalmi és képi variációk végtelen számát képes létrehozni, és ezekből új, szellemi képződményeket, alkotásokat tud teremteni a modelleket képző tudomány, továbbá az értelmet és érzelmeket egybekapcsoló művészet számára egyaránt.

A mottóul választott mondat nagyon érvényes Csányi Vilmos „*Malion és Thea*” című elbeszélésére is.

Csányi Vilmos hívatását tekintve az etológia tudomány nemzetközileg elismert tudósa, egyetemi tanára, és ez alapján az MTA régi tagja. Egyéniségének sokszínűségét mutatja ugyanakkor, hogy jelentős, több kötetet kitevő szépirodalmi, továbbá közéleti és ismeretterjesztő munkássága van, de készít fotográfikákat is.

A „*Malion és Thea*” különleges érdekességét az adja, hogy ebben a műben a „tudomány mint művészet, a művészet mint tudomány” kapcsolat összefonódottan, elválaszthatatlanul jelenik meg. A történet egy tehetséges fotóművészről, Malionról szól, aki a kudarccal végződő házassága után a képzeletében megalkot egy csodálatos „női lényt”, Theát, akivel belőle egy furcsa személy, „két valaki egy testben” jön létre. A Thea név Galatheára, a „tejfehér” márványból faragott, görög mitológiai női szépségre utal, akibe

létrehozója, Pygmalion (Pyg-Malion) beleszeret, és akit Aphrodité a könyörgésére – isteni ajándékként – életre kelt, hogy a megalkotó szobrásának felesége lehessen. Ebben a történetben azonban Thea végül végzetesen átveszi az uralkodást a vele egy testben élő Malion fölött, és elpusztítja, halálos balesetbe viszi őt.

Malion esete az, hogy tudatosan felépít magában a művészi alkotóképessége segítségével egy nagyon jól sikerült, másik, benne élő személyt, aki egy idő után aztán uralkodni akar fölötte. „A teremtés nagyon kockázatos szenvedély, az emberek sokszor hoznak létre olyan dolgokat, amelyeken azután nem tudnak uralkodni.... Ha Thea önállósodna, elképesztő dolgokat művelne, mert hiányoznak belőle a megfelelő gátlások, azok az érzelmi élmények, melyek az embert emberré teszik.... Szabad felelőtlenül teremteni?”- ezek az elbeszélés kulcsmondatai az etológus, az emberi viselkedést kutató írótól. A (kór)folyamat, amelynek során Malion képzelete megteremti Theát, modellszerűen, tudományos pontossággal kerül leírásra, és ez a mű esztétikai, művészi értékének alapja is. Emellett a fura helyzetek bemutatása, egy tipikusnak tartható, mai művész és orvos háttérként történő ábrázolása teszik az írást érdekessé, szórakoztatóvá. Az olvasó hálás lehet az írónak a mesterséges intelligencia kutatás eredményeinek remek, jól érthető, szabatos összefoglalásáért is, minek fő üzenete, hogy „... a világot nem lehet megismerni kizárólag az absztrakció szintjén, ... az anyagélmény, a szubsztancia érzékelése nélkül.”

Malion tehetséges és sikeres művész, de mélységesen individualista, emiatt gátlástalan, felelőtlen, és akinek a természetességét is főleg vegetatív elemek működtetik. Mai korszellemünk képviselője ő! Sajnos, nemcsak ön-, de közveszélyes ember is. A Kant által felismert „gyakorlati észnek”, mint az erkölcsi törvényt érvényre juttató „cselekvés törvényhozójának” élménye számára ismeretlen.

Csányi Vilmos elbeszélése tanulságos, érdekes, benne a szerző alkotási módszerével – a tudomány és művészet egymást erősítő elemeinek összekapcsolásával – eredeti és magas szintű esztétikai bravúrt hajtott végre.